

Cristian Bădiliță (n. 1968). Scriitor, istoric al creștinismului timpuriu. Doctor al Universității Paris IV-Sorbona cu teza *Metamorfozele Anticristului la Părinții Bisericii* (Premiul Solomon Reinach al Asociației Eleniștilor din Franța). Fellow la Seminarul Conciliar din Madrid (1991-1992); Școala Normală din Pisa (1999-2000); Institutul de Științe Religioase din Trento (2002-2005) și a. A coordonat traducerea comentată a Septuagintei în cadrul New Europe College (8 volume; Polirom, 2002-2011). Realizează o traducere comentată a Noului Testament (6 volume apărute; Editura Vremea, București). A publicat peste 70 de volume (eseuri, studii, poezie, Jurnale, traduceri comentate din greaca veche și latină etc.). Publicații recente: *Îngerul de pe autostradă* (Vremea, 2016); *Evanghelia după Luca* (Vremea, 2016); *Faptele apostolilor* (Vremea, 2017); *Dezvăluiri* (Tracus Arte, 2016); *Adulmecări. Jurnal din Groape*, Libris Editorial, 2019; *Geniul greco-catolic românesc* (în colaborare cu Laura Stanciu, Vremea, 2019); *Cântarea necântărilor* (Libris Editorial, 2019).

Coperta: Silvia Colfescu
Redactor: Silvia Colfescu
Lector: Alexandra Ciuciulin
Tehnoredactor: Teodor-Alexandru Pricop

Copyright © Cristian Bădiliță, 2020
Copyright © Editura Vremea pentru prezenta ediție, 2020

ISBN 978-973-645-983-2

CRISTIAN BĂDILIȚĂ

UN PATERIC
al
AnARH|SMULUI
creștin de dreapta

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2020

CUPRINS

Singurătatea anarhistului creștin de dreapta?	9
Barbey d'Aurevilly: anarhistul dandy Ancien Régime ...	20
Henry David Thoreau, monahul libertarian	48
Papiri vivo	65
Agârbiceanu, literatură profetică și teologie politică	80
Marcel Aymé, „un cartesianism pentru negustorii de porci”	89
Nicolás Gómez Dávila, scepticul credincios	106
Vintilă Horia, <i>metaexilatul</i>	135
Jacques Ellul, anarhistul creștin de centru	159
Un <i>Pateric</i> al anarhismului creștin de dreapta	183

SINGURĂTATEA ANARHISTULUI CREȘTIN DE DREAPTA?

De când?

La sfârșitul anilor 1990 descopeream, în colecția *Quels-sais-je*, un volum al cărui titlu m-a atras numai decât: *Les anarchistes de droite*. Lucram atunci la „trilogia anticristologică”, alcătuită din *Metamorfozele Anticristului la Părinții Bisericii* (Beauchesne, Paris, în 2005); o antologie cuprinzând textele despre Anticrist din secolul al II-lea până în secolul al V-lea (Editura Migne, Paris), și *Manuelul de anticristologie* (pentru cititorii din România). Anticristologia e o falsă, dar ademenitoare, teologie, în care mesajul lui Isus Cristos e deformat, punct cu punct, și transformat într-un *manual de propagandă politică*, având drept scop nu măntuirea credincioșilor, ci manipularea lor ideologică. Implicit, anticristologia se referă și la relația Biserică-Stat, atât de precară și atât de perversă uneori, ba chiar de cele mai multe ori.

Aceste reflecții s-au întâlnit, firesc, aş spune, cu reflecțiile din volumul lui François Richard, *Anarhiștii de dreapta*. Atunci am hotărât să aprofundez tema „anarhistului creștin”, plecând și de la cărțile lui Jacques Ellul (*La subversion du christianisme; Anarchie et christianisme*) și Vernard Eller, *Christian Anarchy*, dar mai ales de la

misticii Antichității creștine, adevărate modele antipolitice (nu apolitice). Lucrul n-a fost posibil în imediat. Proiectele Septuaginta și Noul Testament comentat, plus cataclisme de ordin personal m-au împiedicat să avansez. Trei capitole au fost, totuși, redactate în 2010 și publicate, parțial, într-o revistă de cultură din România. Tot în 2010 am ținut câteva conferințe despre „anarhismul creștin de dreapta” și am propus un curs universitar, rămas în coadă de pește. Abia în 2019 am reluat volumul, reușind să-l duc la bun sfârșit.

Cum?

Ce reprezintă, de fapt, această carte? Ea poate fi citită și înțeleasă pe trei planuri: autobiografic, teologic și politic. Fiecare individ are convingerile sale, plecând de la experiențele personale, de la temperamentul său, de la capacitatea personală de înțelegere, de la gradul său de educație și cultură etc. Ne-am născut într-o lume *dată*, într-un sistem social și politic care funcționează după anumite convenții, respectate de majoritatea, dar acest lucru nu anulează *opțiunea personală*. În ce mă privește, așez *libertatea* mai presus de toate celelalte valori care alcătuiesc sau ar trebui să alcătuiască reperul nostru axiologic: credința și respectul față de Creator; inteligența sau discernământul; respectul față de libertatea celor alății și față de Creație. Sistemul politic care predomină civilizația occidentală de peste o sută cincizeci de ani (cu parantezele săturate) este cel democratic. Democrația modernă diferă de cea antică, ateniană (care, în realitate, era o versiune *soft* a regimului aristocratic), precum și de cea a republicilor italiene din Evul Mediu. Democrația modernă se bazează pe universalitatea Legii și pe sufragiul universal, care implică, din start, *preeminența cantității asupra calității*: majoritatea câștigă indiferent de calitatea/ lipsa de calitate a proiectului politic

sau a candidaților care susțin proiectul respectiv. Personal nu recunosc legitimitatea unei asemenea forme de guvernare, perversă și nocivă din principiu. În reacție la această democrație nelegitimă axiologic (există și o democrație legitimă, asupra căreia voi reveni) nu pot să mă declar altfel decât un *anarhist de dreapta*.

În același timp sunt membru al Bisericii lui Isus Cristos¹. Atitudinea mea politică – în realitate, antipolitică –, este implicit o atitudine *teologică*. Cu riscul de a-i soca pe cei care cunosc superficial istoria creștinismului și teologia neotestamentară, afirm că anarchismul de stânga (cel definit în secolul al XIX-lea de Proudhon, Bakunin sau Kropotkin²) nu e decât o formă laicizată, hiperpoliticată și extrem de târzie a anarchismului biblico-teologic, incarnat de majoritatea misticilor, profetilor și teologilor care așeză în centrul vieții și reflecției lor convingerea că omul *are o esență divină*. Îndrumarea omului (*enthesis*), temă capitală în istoria creștinismului, formulată încă din secolul al II-lea de Irineu al Lyonului, constituie temeiul metafizic al anarchismului creștin de dreapta, care trebuie considerată o atitudine mistico-existențială, nu un sistem filozofic.

¹ Printre eroii lui François Richard se numără și câțiva creștini, precum Léon Bloy, Barbey d'Aurevilly, Bernanos, dar majoritatea sunt liber-cugetători: Léon Daudet, Darien, Léautaud, Rebabet, Micberth, Céline etc.

² Termenul „anarhist” s-a încetățenit cu sensul de reprezentant al unui curent revoluționar stângist, care vede în Statul cel mai teribil inamic al libertății individuale și care urmărește distrugerea, prin violență, a instituțiilor Statului pentru a-l elibera pe individ de orice constrângere. Există și un anarchism „metafizic”, postulat de Max Stirner, care va duce la „supraomul” lui Nietzsche. Ambele variante de anarchism sunt excrescențe ale unui ateism funciar incompatibil cu perspectiva în care mă situez atât eu, cât și personajele cărții de față.

La nivel politic, această atitudine se manifestă printr-un refuz al oricărei puteri constrângătoare sau care ar putea împiedica singurul proiect care conferă sens existenței noastre pe pământ, din perspectivă creștină: descoperirea identității divine și încercarea de a o revela nouă în sine și celorlalți prin credință și creație. Viața fiecărui dintre noi se compune dintr-un șir de acte de creație. A ordona o încăpere e act de creație; a face o plimbare pe o potecă umbrită de fagi, în lumina apusului, e act de creație; a găti și a pregăti o cină pentru prieteni e act de creație; a iubi pe cineva și a suferi din cauza unei iubiri rănite sunt acte de creație; a visa în timpul somnului e act de creație etc. Tot ce este uman poate deveni, într-un anumit sens, act de creație, adică, repetare, la nivel personal, a Genezei. Dacă aceasta e menirea ființei umane, repet, din perspectivă creștină, și dacă locul ei, pentru a-și îndeplini menirea, se află în paradișul Genezei (uitat, dar accesibil și recuperabil) atunci atitudinea noastră „politică” este, în mod natural, una *antipolitică*. Antipoliticul a precedat politicul, nu invers. A fi antipolitic înseamnă a refuza constrângerea Legii (legea poate legitima orice – abuzurile, necinstea și ticăloșia – atunci când e făcută și votată de ticăloși), dar mai ales înseamnă a refuza constrângerea oricărei forme de guvernare. Proiectul divino-uman personal e mai presus de orice și nimeni nu are dreptul să-l blocheze din exterior. Cel mai autentic anarchist, în sensul teologic al termenului (*an-arche*: cel care nu recunoaște legitimitatea puterii politice, nu cel care „instaurează haosul social”) a fost Isus Cristos. Toate pasajele anarho-creștine din Evangheliei vor fi discutate în capitolul despre Jacques Ellul.

Despre ce vorbim?

Sistematizând, aleatoriu, trăsăturile anarchismului creștin de dreapta sunt următoarele:

Unu: antiochocrație și democratism *de elită*. Istoricul Polibiu a întocmit, în secolul al II-lea p. Chr., un grafic al formelor de guvernare posibile. După el, există trei forme bune și trei corupte sau decăzute: tirania este forma coruptă a monarhiei (puterea unuia singur); oligarhia (puterea celor puțini) este forma coruptă a aristocrației (puterea celor mai buni); ochlocrația (puterea mulțimii, a plebei, a turmei) este forma coruptă a democrației (puterea *demos*-ului, cu sensul precis de „adunare a cetățenilor liberi”). Democrația modernă e frustrantă pentru minoritatea de elită *legitimată prin propriile calități să conducă societatea*. Înțeleg prin „elită” întregul corp de profesioniști ai societății (de la scriitori, savanți în diferite domenii, juriști, medici etc. până la agricultori, tehnicieni, meșteșugari). Elita nu se reduce la un grup de „aleși” prin grație divină, ea înglobează *toate persoanele competente* (a căror competență e garantată) într-un domeniu, oricare ar fi acela. Din acest punct de vedere, spre deosebire de majoritatea „anarhiștilor de dreapta”, care nu văd nicio deosebire între democrație și ochlocrație, eu sunt un *democrato-elitist* convins. Democrația, aşa cum o înțeleg, este forma de guvernare specifică unei societăți *educated*, ai cărei membri dețin o anumită competență și care se intemeiază nu pe drepturi (adesea nemeritate), ci pe responsabilitate și maturitate. Sistemul democratic – aşadar dreptul de vot – implică, în mod obligatoriu, educație, cultură și inteligență. Acest lucru nu înseamnă favorizarea unei minorități în detrimentul majorității, ci pur și simplu *educarea întregului corp social*. Altminteri, democrația nu e decât *ochlocrație deghizată*, sau totalitarism deghizat, aşa cum a fost cazul „democrațiilor” comuniste.

A doua trăsătură: antiintelectualismul. Secolul XX a compromis, irevocabil, această categorie de „formatori de opinie”, apărută în a doua jumătate a secolului al XIX-lea: „intelectualii”. E vorba de însi „care nu se pricpe bine la nimic, dar care își dau cu părerea despre toate” (Nicolás Gómez Dávila). Dacă în epoca lui Zola „intelectualii” au avut un rol necesar și pozitiv, după Revoluția (*id est*, lovitura de stat) bolșevică, rolul lor a fost eminamente nociv, iar atitudinea lor criminogenă. Susținerea ideologică a regimurilor totalitare (comunist, fascist, nazist) din partea „intelectualilor” denotă nu doar vanitate sau lipsă de discernământ, ci și *lipsă flagrantă de caracter*. „Intelectualii” continuă să se compromită sub ochii noștri (în ciuda lectiilor istoriei recente), susținând anumite clici alcătuite din ariviști manipulatori fără calități intelectual-morale. Compromiterea acestei minorități vanitoase și debusolate (în realitate ar trebui numiți „deformatori de opinie”) nu trebuie să atragă un blam asupra elitei, în general. Verticalitatea și competența elitei autentice (așa cum am definit-o mai sus) reprezintă alternativa tăcută, discretă, dar fermă, la atitudinea zgomotoasă a „intelectualilor” turiferari. Moștenirea intelectualilor a fost preluată de jurnaliști, specie mai agresivă și mai pernicioasă decât intelectualii. În cazul lor progresul tehnic se aliază cu incultura și obrăznicia „politic corectă”. Acaparând mass media, adică, sursa cvasiuniversală de informație, jurnaliștii moderni promovează nesemnificativul, subvaloarea, în cel mai bun caz semivaloarea, scoțând în evidență doar ceea ce este la nivelul lor de înțelegere și admiratie. Astfel politicienii, sportivii, actorii și cântăreții au devenit aproape singurele „modele” în democrațiile moderne. Elita reală *inexistă*.

A treia trăsătură: reacționarismul. În cartea sa despre „anarhiștii de dreapta” François Richard vorbește despre „o revoltă constitutivă”. Refuz atât substantivul

„revoltă”, cât și adjecтивul „constitutivă”. Prefer expresia „reație justificată”. Anarhistul creștin de dreapta nu e un cărcotaș cronic, locuit de o nemulțumire permanentă, el nu e nici un reacționar, niciun „profet al trecutului” (Barbey d’Aurevilly), ci un *reacționant viu*, un critic avizat și oportun al situațiilor inadecvate și periculoase din jurul său, situații care lezează ori amenință valoarea sacră a ființei umane: libertatea. Aici trebuie amintită și critica sistematică la adresa progresului tehnic, a „tehnocrației” ambientale. Tehnicismul nu e un aspect oarecare al societății moderne, ci aspectul ei fundamental, aşa cum demonstrează, aplicat, Jacques Ellul. Omul modern a devenit unealta uneltelor sale, alienându-și libertatea și sabotându-și singur autonomia. Dar cel mai teribil minus îl reprezintă vidul spiritual creat de tehnocrație. Progresul tehnico-material a adâncit criza spirituală, angoasa celor transformați în idolatrii unei transcendențe *artificiale*.

În al patrulea rând, anarhistul creștin de dreapta e un apărător și un promotor al principiului libertății individuale. Am definit libertatea ca „valoare sacră”. În realitate, ea nu este o valoare propriu-zisă, ci *mediul natural* în care se dezvoltă toate celelalte valori: morale, spirituale și materiale. Taina ființei umane se rezumă prin cuvântul „libertate” și, evident, am în vedere singura formă de libertate autentică, cea individuală. Dar „eu” sunt „eu” în raport cu ceilalți, iar ceilalți sunt „eu” în raport cu mine. Libertatea individuală implică acoperirea tuturor „eu”-rilor din anturajul meu apropiat sau îndepărtat, din trecut și din prezent. Numai în măsura în care „eu” recunosc „eu”-urile celorlalți mă recunosc și mă valorizez pe mine însuși ca *eu liber*. Nu voi stărui asupra efectelor nocive pe care le pot avea excesul de libertate sau obsesia acestei libertăți individuale. Anarhismul prost, de factură politică, bazat pe violență și pe anihilarea Celuilalt, se naște tocmai din neputința de a uita că

pronumele personal „eu” poate fi rostit, simultan, de alte câteva miliarde de „eu”.

Cinci: nonviolența. Din nou modelul cristic se impune de la sine și mă refer, aici, la scena arestării din Ghetsimani (discutată în cartea de față), când apostolul Petru, într-un moment de revoltă și mânie, retează urechea „slujitorului marelui preot”. Isus intervine prompt, își mustărcă discipolul, dar nu se mulțumește cu atât. El repară *ad hoc* crima produsă de violența lui Petru, vindecând rana slujitorului. Deși pot înțelege rostul unei armate, sau al „forțelor de ordine” refuz categoric să le recunoasc legitimitatea, din punct de vedere moral și creștin. Forța brută e religia brutelor, nu a oamenilor civilizații, cu atât mai puțin a creștinilor. Una din aberațiile susținute de pseudocreștinii naționaliști este „cultul eroilor”. Nu există niciun pasaj din Evanghelie în care Isus, Martirul prin excelență, validează un asemenea cult, de sorginte păgână. Soldații unei armate laice nu pot fi asimilați cu martirii creștini. Ei sunt tocmai ceea ce *adevărății martiri au refuzat să facă*, anume, să ucidă, să ia viața semenilor lor (indiferent de „noblețea” cauzei). Nicio cauza nu este „nobilă” atunci când în numele ei se ucide. Creștinismul propune un *eroism interior*, o încreștere spirituală, nu fizică, animalică.

Șase: anarhismul creștin de dreapta implică un *aristocratism de natură culturală și comportamentală*. Nu e vorba de arogență celui care se crede „ales”, „însemnat”, „ieșit din comun”. E vorba de o atitudine *reacționantă*, fermă, sistematică la adresa inculturii, a bădărăniei și a slugăriciei. Prin modul său de viață (chiar dacă va fi obligat să rupă orice legătură cu societatea), prin inteligență și anvergură intelectuală, prin asumarea evangheliei în mod practic (cinste, generozitate, curaj, politețe, bună dispoziție etc.) anarhistul creștin de dreapta întruchipează *eroismul bunului-simț*, valorile unei aristocrații de ordin moral.

Săptă: simplitate și refugiu în natură. Nu există sentiment mai plenar și mai liniștitor decât acela pe care-l naște în adâncul ființei noastre imersiunea în ritmul natural, firesc al vieții. Poți încerca acest sentiment și în mijlocul celei mai frenetice și zgomotoase megalopolis moderne, dar în mod cu totul excepțional. Echilibrul ființei umane se regăsește, se redobândește, aproape miraculos, prin reapproprierea simplității naturale. Natura este modelul originar al anarhismului. Ea nu are nevoie decât de sine însăși pentru a dăinui, pentru a fi adevărată, echilibrată și frumoasă. Insul care și-a tăiat legăturile cu natura și-a tăiat, în fond, rădăcinile. El nu e decât un artefact care trebuie să lupte zilnic pentru a-și justifica existența. Simplitatea rezultă din eliminarea inutilelor ambițiilor și activarea capacitatii noastre de a trăi fiecare secundă ca și cum ar fi simultan prima și ultima.

Opt: indiferență față de instituțiile Statului. „Dați Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu” le spune Isus fariseilor care îl întrebaseră, pervers, dacă impozitele trebuie sau nu plătite către Stat. Am analizat scena în ultimul capitol. Amințesc aici concluzia: prin această sentință, Isus separă net și irevocabil sfera sacrului de sfera profanului, desacralizând, implicit, instituțiile politice. Pentru cel care crede în Evanghelie, pentru cel care se află pe calea măntuirii, Statul e o realitate *indiferentă*, nici rea, nici bună. Ea trebuie înfruntată, chiar cu prețul vieții, atunci când se opune libertății individuale și încearcă să rupă legătura dintre credincios și Dumnezeu. Anarhistul creștin de dreapta nu e un revoluționar, ci *un ascet*. Poate fi „revoluționar” doar în măsura în care, prin exerciții spirituale, prin asumarea învățăturii evanghelice provoacă o revoluție spirituală *în sine însuși*. Indiferența însă nu înseamnă pasivitate la nivel social. În *Scrisoarea lui Diognet* (secolul II) există un pasaj celebru despre rolul creștinilor: „Creștinii nu se deosebesc de restul oamenilor nici